

Kaple svaté Barbory

Kapli sv. Barbory nechal v roce 1729 postavit žďárský farář a zároveň cisterciák P. Ferdinand Kristl z příspěvků farníků a žďárských měšťanů na městském hřbitově vedle hřbitovní brány zbořené po roce 1864. Jméno architekta kaple s osmibokým půdorysem neznáme. Santini v době její stavby už nežil, z jeho následovníků by to mohl být nejspíš František Witinhofer, kterému mj. Jiří Kroupa a Jan Sedlák připisují autorství kostela Navštívení Panny Marie v Obyčtově na půdorysu želvy.

Sv. Barbora byla patronkou pro křesťany nesmírně důležité dobré smrti. Její podstatou bylo klidné a důstojné umírání v kruhu rodiny a přátel za přítomnosti kněze. Na barokním oltářním obraze vidíme umírajícího, kterého se snaží ďábel svést z cesty ke spáse textem v magické knize, v pozadí stojí smrt s kosou a s přesýpacími hodinami. Na toaletním stolku jsou krom Bible předměty používané k poslednímu pomazání (dnes svátost nemocných). Nad vším se na oblacích mezi anděly vznáší sv. Barbora držící v levé ruce kalich se zářící hostií. Vedle letící andělé drží mučednickou palmu a meč, její atribut. Domněnka, že zasvěcení mělo spojitost s horníky z Budče, je pouze legendou.

Sochy sv. Petra a sv. Pavla patřily k novogotickému hlavnímu oltáři z farního kostela sv. Prokopa. Podle jedné zmínky by mohly pocházet z řezbářské dílny rodiny Buškovy, ale potvrzeno to zatím nemáme. Koho zobrazují sochy světic také s jistotou nevíme. Kněžna nesoucí kostel je s největší pravděpodobností sv. Hedvika, polská kněžna, které smrt vzala mnoho dětí i blízkých, proto má v této hřbitovní kapli své opodstatnění. Druhá socha představuje řádovou sestru s mučednickou ratolestí v ruce, která jí ale byla přidána druhotně, původně držela nejspíš berlu. Mohlo by jít o sv. Gertrudu z Helfty, zvanou Veliká, která žila ve druhé polovině 13. století v saském klášteře Helfta a proslula svými mystickými viděními i stigmaty, stejně jako vlámská sv. Luitgarda, která zemřela v roce 1246. Luitgarda pocházela z bohaté měšťanské rodiny, byla nejprve

benediktinkou, poté cisterciáčkou. Oslepla a posledních dvanáct let žila v mlčení a pokoře. Pokud plastika původně držela berlu, jde nejspíš o sv. Gertrudu, protože Luitgarda nebyla abatyší. Světic, které by plastika mohla zobrazovat, je víc, ale domníváme se, že zdviženým hábitem upozorňuje na přítomnost stigmat na nohou. Mystickými vizemi potvrzovala Kristovu oběť na kříži a její socha tak utvrzuje truchlící v kapli v naději na spásu a život věčný. V kapli se nacházely také sochy

sv. Vojtěcha a sv. Augustina připisované pražskému sochaři Ignáci Františku Platzerovi, které byly roku 2018 přemístěny do farního kostela sv. Prokopa.

Při požáru města v roce 1847 shořela i střecha s krovy kaple sv. Barbory, nová střecha z roku 1849 je výrazně nižší. Konstrukce věžičky byla nahrazena novou v roce 1871. Podle pamětí pekaře Hynka Leskoura byla břidlicová střecha kaple nahrazena plechovou roku 1923, během pokrývání zemřel jeden učeník ze Žďáru. Leskour se domníval, že lípy před kaplí byly vysazeny při jejím vzniku, což opět nemůžeme potvrdit, patrně byly mladší. Jedna z nich musela být pokácena po požáru v roce 1864, druhá byla o čtyři roky později prodána ke skácení soukromníkovi, kterému se ale tak zalíbila, že ji nechal stát. Roste zde dodnes.

Roku 1787 zakázal Josef II. z hygienických důvodů pohřbívání ve městech a úlohu městského pohřebiště převzal hřbitov u Nejsvětější Trojice. Areál hřbitova byl v 19. století zásluhou místního Okrašlovacího spolku upraven na park a v místě svahu od kaple sv. Barbory na Havlíčkovu náměstí vznikly schody. Z kaple se do roku 1972 vypravovaly pohřby.

Mgr. Stanislav Mikule

Tento materiál vznikl ve spolupráci s

★ Regionální
muzeum
Žďár

Historie kaple sv. Barbory

Obsah připravil: Mgr. Stanislav Mikule
Namluvil: Jan Šustr

Svatá Barbora

Sv. Barbora z Nikomédie žila někdy mezi druhým a čtvrtým stoletím našeho letopočtu v Malé Asii ve městě Bithýnie v dnešním Turecku. Byla jedinou dcerou bohatého kupce Dioskura. Aby ji ochránil před nepříznivými vlivy okolí včetně křesťanství, uvěznil ji v kamenné věži, kde ji zahrnul vším možným přepychem. Jeden ze sloužících byl ale tajný křesťan a Barbora jeho víru přijala. Nechala pak ve své věži prolomit třetí okno na výraz úcty k Nejsvětější Trojici. Když ji chtěl otec výhodně provdat, oznámila mu, že už je zasnoubena s Kristem. Dioskuros se rozlítil a Barbora před ním uprchla. Úkryt našla ve skále, která se před ní zázračně rozestoupila. Byla však prozrazena a padla do otcových rukou. Ten ji chtěl donutit k poslušnosti vězněním o hladu. Marně. Proto ji odvedl k soudci Marcianovi jako křesťanku. Přehlídky mučících nástrojů se dívka nezalekla a svou víru neodvrhla ani po bičování, když jí byly rány drásány střepy, ani po trápení železnými hřebeny, ani po pálení pochodněmi a odříznutí prsů. Bičování díky modlitbě vnímala jen jako hlazení pavími pery. Na místo popravy byla odvedena nahá, ale anděl její zmučené tělo zahalil bílým hávem. Až do poslední chvíle, kdy jí vlastní otec sťal mečem hlavu, se modlila za kající hříšníky. Jakmile zemřela, vyšlehl z jasného nebe blesk a Dioskura zabil.

Barbora se stala patronkou horníků díky svému skalnímu úkrytu, dělostřelců a pyrotechniků kvůli božímu zásahu proti Dioskurovi, a také patronkou dobré smrti vzhledem ke své modlitbě za kající hříšníky v okamžiku vlastního skonu. Jako patronku ji krom dalších ctí i sedláci, architekti, zedníci, slévači zvonů a zvoníci, kováři, hrobníci, kuchaři a hasiči.

Svatá Barbora byla vzývána proti ohni, proti nebezpečí při bouři a moru. Patří také do sboru čtrnácti svatých pomocníků jako patronka proti horečce a náhlé smrti. Připomínají nám ji i barbituráty, pojmenované podle kyseliny barbiturové objevené německým chemikem Adolfem von Baeyerem na svátek sv. Barbory 4. prosince 1864.

V umění je zobrazována s kalichem s hostií i bez ní, s mečem, knihou, věží se třemi okny, případně s dělem či s pavími pery, někdy v zelených šatech, jejichž barva symbolizuje pevnou naději ve věčné milosrdenství a obnovu života, což se přeneslo i na původně pohanský lidový zvyk barborek, třešňových větvíček dávaných do vázy, aby do Štědrého dne vykvetly. Barborky byly také bíle oděné ženské postavy se zamoučenými tvářemi, které v předvečer jejího svátku chodívaly po vsích a nadělovaly podobné drobné dárečky jako sv. Mikuláš. Na děti huhlaly tajemné „mulisi, mulisi“, tedy zkomolené „modli se“, čímž zkoušely, zda se dítě umí modlit. V některých oblastech dávaly děti 3. prosince za okno talířky či punčochy a 4. prosince ráno v nich děti nacházeli dobroty od Barborky. Horníci nechávali na její svátek hořet ve štolách přes noc kahany k ochraně před smrtí a úrazy. Říkalo se jim Barbořino světlo.

Mgr. Stanislav Mikule

Tento materiál vznikl ve spolupráci s

★ Regionální
muzeum
Žďár

Svatá Barbora

Obsah připravil: Mgr. Stanislav Mikule
Namluvil: Jan Šustr